

ŠLJUKA BENA (*SCOLOPAX RUSTICOLA* L.), OD BIOLOGIJE DO KUHINJE

Konjević¹, D., E. Srebočan²

SAŽETAK

Šljuka bena (*Scolopax rusticola* L.) je tradicionalna divljač na području Republike Hrvatske. Tijekom proljetnih i jesenskih seoba šljuke se zadržavaju kraće vrijeme i u našim lovištima. Pri tome traže vlažna tla mlađih šuma graba i hrasta, zbog svog karakterističnog načina ishrane. Zanimljiv i nadasve cijenjen lov na šljuke provodi se kroz dvije osnovne metode, doček na zemlji i buširanje. Novi propisi danas značajno mijenjaju tradicionalni postupak sa ovom divljači po odstrjelu, odnosno nalažu izravnu otpremu lovine u objekte za obradu, pregled i hlađenje. Ovime se značajno utječe na pripremu tradicionalnih specijaliteta od ove divljači, od kojih su svakako najcjenjenija crijeva. Osim ovako, šljuke se uz prethodnu pripremu spravljaju i na razne druge načine.

Cljučne riječi: šljuka bena, lov, tradicija, specijaliteti

IZGLED I NAČIN ŽIVOTA

Unutar roda Šljuka (potporodica *Scolopacinae*) jedino se šljuka bena (*Scolopax rusticola*) i šljuka kokošica (*Gallinago gallinago*) prema aktualnom Zakonu o lovu (N.N. 10/94) ubrajaju u divljač. Ostale vrste poput livadarke i kozice više nisu divljač te su kao takve trajno zaštićene. Šljuka bena se u različitim dijelovima Republike Hrvatske može naći pod različitim sinonimima, poput šumska šljuka, kljunača, kokoška, kokočka, podlešnjak, bačura, banjura i mnogih drugih (Čeović, 1940; Vrhovac, 2004). Pokrovno perje šljuke bene dolazi u dvije osnovne boje, riđe-kestenasto odozgo te pepeljasto-riđe po trbuhu. Ovakva kombinacija boja upotpunjena s poprečnim prugama osigurava izvrsnu prilagodbu šumskoj podlozi. Gornjim dijelom glave, od lubanje do zatiljka pružaju se naizmjenične tamne pruge (Vrhovac, 2004), bitne za razlikovanje bene od ostalih vrsta šljuka. Velike, crne oči smještene su

razmjerno visoko na glavi što osigurava šljuki široko vidno polje od gotovo 360°. Ovaj položaj očiju govori ujedno i o razvijenosti i značaju osjeta vida za samu šljuku. Osim osjeta vida vrlo dobro je razvijen i sluh. Najizrazitiju karakteristiku u izgledu šljuke predstavlja do 8 cm dugi i ravni kljun.

Šljuka bena je relativno mala ptica. Cijelo tijelo dugo je oko 30 cm, a raskriljena mjeri oko 60 cm. Težine odraslih primjeraka kreću se od 220-420 g (Vrhovac, 2004). Pri tome valja naglasiti da su ženke neznatno veće i u prosjeku 10 g teže od mužjaka (Denuc, 2001). Poznavajući činjenicu da su šljuke selice, njihov boravak u našoj zemlji moguće je očekivati u pravilu samo u kratkom dijelu proljeća i jeseni, u sklopu seobe na sjever i obratno. Tako se prve šljuke pojavljuju početkom ožujka, te se zadržavaju do polovice travnja. Vrhunac njihove brojnosti u našim krajevima tradicionalno pada na Josipovo, oko 19. ožujka (Čeović, 1940). Danas se pak u sklopu općih klimatskih promjena ni šljuke više ne pridržavaju ovih termina.

Kao stanište, šljuke preferiraju vlažna tla prekrivena listincem. Takva tla obično nalazimo u mladim šumama graba i hrasta, a vrlo često i u mladim branjevinama s većim udjelom breze. Razlog ovoj izbirljivosti u pogledu staništa leži prvenstveno u načinu prehrane, obzirom da pri traženju hrane šljuka dugim kljunom buši i prevrće tlo. To naravno ne bi bilo moguće na suhim i tvrdim tlima. Glavnina šljukine hrane je životinjskog podrijetla, a sastoji se od gujavica, različitih ličinki i kukaca (Čeović, 1940; Vrhovac, 2004). Samo iznimno, šljuka će jesti i razne sjemenke te šumske bobice. Još se u starim lovačkim knjigama može uočiti fasciniranost tadašnjih lovnih stručnjaka načinom na

¹Dean Konjević, dr. vet. med., znanstveni novak, Katedra za biologiju, patologiju i uzgoj divljači, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Heinzelova 55, Zagreb. E-mail: dean.konjevic@vef.hr

²Dr. sc. Emil Srebočan, dr. vet. med., izvanredni profesor, Zavod za farmakologiju i toksikologiju, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Heinzelova 55, Zagreb. E-mail: emil@vef.hr

koji šljuka dolazi do plijena. Ona naime, pri traženju gujavica često udara po tlu i otpalom lišću nogama i krilima, nakon čega se ukipi osluškujući kretanje poplašenog plijena (Čeović, 1940).

Parenje šljuka pada u ožujku i travnju. Predigra samom činu parenja sastoji se od dva dijela, nazvana svadbeni let i svadbeni ples. Svadbeni let (prelet) počinje u sumrak ili ranu zoru te traje oko 15 do 20 minuta. Tijekom sezone parenja mužjaci dozivaju ženke takozvanim kvorkanjem (glasanje koje zvuči poput kvor-kvor) i piskanjem (psvt-psvt). Nakon leta, mužjak opuštenih krila i raširena repa izvodi svadbeni ples oko ženke. Uz ženku mužjak ostaje sve dok ona ne snese sva, u prosjeku 4 jaja. Na jajima ženka sjedi oko tri tjedna i sama se brine o potrkuscima.

Za opstanak šljuke u budućnosti naročit značaj ima stupanj uznemiravanja šljuka u razdoblju parenja i gniježđenja. Znatno manji utjecaj imaju, doduše brojni, pernati i dlakavi grabežljivci te lov.

KAKO SE LOVE ŠLJUKE

U nas se šljuke tradicionalno love čekanjem na preletu, a znatno rjeđe potragom s psom ptičarom ili takozvanim buširanjem. Od ostalih metoda lova u obzir još dolazi i prigon. Pri tome valja istaći da Pravilnik o lovostaji (N.N. 123/99) nalaže da se u proljetnom dijelu (od 01. do 31. ožujka) šljuke love isključivo na preletu. Buširanje kao tehnika lova na šljuke dozvoljeno je samo najesen. Lov na šljuke predstavlja iznimno zanimljiv događaj. Naime, ukoliko su se šljuke uspjele odmoriti poslije puta, spremne su pribjeći brojnim trikovima za izbjegavanje lovaca. U tom se slučaju neće oslanjati samo na kamuflažu, već će čim osjete približavanje lovca i/ili psa (a imaju jako dobro razvijen sluh) pribjeći trčanju, niskom letu ili pak brzom letu sa naglim promjenama smjera (Denuc, 2001).

Pri tehnici lova dočekom na zemlji, ili takozvanim večernjim

i jutarnjim preletom, lovac treba izabrati rub šume, branjevine ili šumske čistine kao svoje čekalište. Naravno, na područjima u koje šljuke dolaze tijekom seobe. Za mirnog vremena mužjaci se javljaju tijekom preleta sve dok ne pronađu ženku (Čeović, 1940), što može pomoći u orijentaciji lovca. Lovac čeka da mu se šljuke približe na puškomet, obično na rubu visoke šume ili branjevine (Grubešić, 2004). Šljuke lete razmjerno brzo i to pojedinačno ili u grupi. Ukoliko su u grupi prva je obično ženka, a slijede ju mužjaci. U takvoj situaciji ženke treba maksimalno štedjeti, ili drugim riječima ne odstrjelivati prvu šljuku u nizu. U lovu na šljuke nekada su se koristile i vabilice, pomagala kojima imitiramo piskanje šljuka te ih na taj način primamljujemo.

Buširanje je tehnika koja se koristi znatno rjeđe. Riječ je o tehnici lova pri kojoj lovac pojedinačno s dobro obučanim psom ptičarom pretražuje mladu šumu ili branjevinu. Uloga psa je da pronađe šljuku i podigne ju u lovčevom vidokrugu. To je bitno kako bi lovac mogao uputiti pravilan hitac na u ovom slučaju nepreglednom terenu. Na kraju je nužno naglasiti kako je uvijek pri lovu na pernatu divljač neophodno sudjelovanje obučenog lovačkog psa koji će po odstrjelu pronaći i aportirati odstrjeljenu divljač. Isto tako valja imati na umu da se na pernatu divljač ne puca dok je na zemlji, već isključivo u letu (iznimka

▼ Slika 1. Šljuka bena (*Scolopax rusticola* L.)

može biti sanitarni odstrjel).

Same šljuke nisu nositelji lovačkih trofeja. Od njih se tek može uzeti pokoji ukras, od kojih je svakako najpoznatije malo, zakržljalo krilno pero, tzv. slikarsko pero.

POSTUPAK SA ŠLJUKOM PO ODSTRJELU

Prema lovačkoj podjeli šljuka je svrstana u kategoriju pernate divljači. Tradicionalni postupak sa pernatom divljači po odstrjelu opisan je u jednom od prethodnih brojeva časopisa Meso (Konjević, 2003). Isto tako rečeno je i da su znatnije promjene uvedene aktom Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva (br. 322-01/03-01/149). Navedeni akt kazuje da se odstrijeljena divljač mora u što je moguće kraćem roku dostaviti u objekte za obradu i hlađenje na veterinarsko-sanitarni pregled, obilježavanje i izdavanje potrebne dokumentacije (Konjević, 2003; Vidović, 2003). Unutar ovoga akta nije precizirano je li riječ o pregledu krupne ili sitne divljači (zakonska podjela), kao ni da li je riječ o javnoj ili privatnoj potrošnji. Iz takvih nedefiniranih odredbi proizlazi jedino moguće rješenje, a to je da se akt odnosi na svu odstrijeljenu divljač. Na taj se način izravno utječe na mogućnost pripreme tradicionalnih lovačkih specijaliteta od šljuke.

TRADICIONALNI LOVAČKI SPECIJALITETI OD ŠLJUKE

Naročit i od davnina vrlo zanimljiv lovački specijalitet su šljukina crijeva. Tako doajen hrvatskog lovstva Josip Ettinger (1897) za šljuku kazuje da: "njezina crijeva drže mnogi za poslasticu i najbolje se plaća". Ovaj se specijalitet u pravilu pripravlja tako da se neispražnjena crijeva fino isjeckaju i pirjaju s lukom, peršinom, krušnim mrvicama i malo slanine. Naknadno se tijekom pirjanja dodaju crno vino, kiselo vrhnje, sol i papar. Takva pašteta uglavnom se konzumira namazana na kruh. U većini recepata za pripremu šljuka navodi se paralelno i priprema paštete od crijeva koja se poslužuje kao prilog (namazana na kruh).

Ukoliko se šljuke poslužuju cijele tradicionalni pristup nalaže da se kao i druga pernata divljač čerupaju na suho, ali da se s trupom ostavljaju glava i kljun. Šljuke imaju relativno malo masnog tkiva i naročito dobro razvijeno prsno mišićje, o

čemu treba voditi računa prigodom pripreme. U suprotnom meso može biti presuho. Kao priprema za kulinarsku obradu često se navodi da neočišćene šljuke trebaju odstajati na +4°C i do nekoliko dana (4) kako bi ostvarili uvjete za potpuno i poželjno zrenje mesa. Sasvim je razumljivo da im prethodno treba izvaditi utrobu. Načini vađenja utrobe pernate divljači opisani su u jednom od prijašnjih brojeva časopisa Meso (Konjević, 2003). Takve šljuke mogu se pripremiti na razne načine, pržene pa naknadno pirjane u crnom vinu, kao punjene šljuke pod pekom, šljuke na ražnju i sl.

SUMMARY

WOODCOCK (*SCOLOPAX RUSTICOLA L.*) FROM BIOLOGY TO KITCHEN

Woodcock (Scolopax rusticola L.) is a traditional game species in the Republic of Croatia. During spring and autumn migration woodcock reside for a short period in our hunting grounds. They usually inhabit areas covered by hornbeam and oak forests, due to their characteristic way of feeding. Woodcock shooting is traditionally carried out by two methods, shooting from a ground on overflight places and close-quarter hunting with pointer dog. Traditional after shooting procedure with feathered game is significantly altered by newest rules, which demands for direct transport of shot game to facilities for dressing and sanitary inspection. This rule has a strong impact on preparation of traditional game specialties, especially on one of the most esteemed, its intestines. Along with this way of preparation, there are plenty of different recipes for preparation of woodcock meat.

Key words: woodcock, hunt, tradition, specialty

LITERATURA

- Čeović, I. (1940): Lovstvo. Tipografija d.d. Zagreb. Zagreb, 1940.
- Denuc, J. P. (2001): Snipe and Woodcock. Könemann Verlagsgesellschaft mbH. Köln, Germany, 2001.
- Ettinger, J. (1897): Hrvatski lovdžija. Knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb, 1897.
- Grubešić, M. (2004): Lovljenje divljači. U: Lovstvo (Mustapić, Z., ed.). Hrvatski lovački savez. Zagreb, 2004.
- Konjević, D. (2003): Postupak s pernatom divljači nakon odstrjela – tradicionalni pristup. Meso V (4), 47-48.
- Pravilnik o lovostaji (1999). N. N. br. 123/99
- Vidović, M. (2003): Uprava za veterinarstvo ne dopušta podjelu divljači prije pregleda. Dobra kob 19, 20.
- Vrhovac, N. (2004): Šljuke. U: Lovstvo (Mustapić, Z., ed.). Hrvatski lovački savez. Zagreb, 2004.
- Zakon o lovu (1994). N. N. br. 10/94 ■